

WAGNERIANA CATALANA N° 36 ANY 2012

TEMA 5: WAGNERISME

TÍTOL: **UNA HORA I MITJA AMB JOAQUIM PENA**

AUTOR: "*Fulles Musicals*"

---

*Aquesta entrevista, és un document poc habitual. Segons es diu, Joaquim Pena i Costa (Barcelona 1873-1944) tenia un caràcter reservat, era callat i anava per feina. I de feina, en va fer, i molta. No li agradava ser retratat, per això d'ell s'en tenen molt poques fotografies. A part de traductor al català de les obres de Wagner adaptades a la música, va traduir moltes obres de músics, poetes i filòsofs, va ser impulsor i fundador de l'**Associació Wagneriana**, crític musical de diverses publicacions, entre elles el diari "La Publicidad", a partir de l'any 1916. En aquest mateix diari, l'octubre de 1916 va incorporar el suplement "Fulles Musicals" en les que va publicar biografies de músics i artistes, notícies sobre obres musicals, informació sobre temes diversos, etc. L'any 1920 es van publicar les "Fulles Musicals número 100", que van ser les darreres dirigides per Pena. Joaquim Pena va formar part de la comissió de l'Orfeó Català; va ser secretari de l'orquestra Pau Casals, va dirigir el Diccionario de la Música Labor, etc. Tota una vida dedicada a la cultura, a crear un ambient musical i a fomentar els músics catalans així com la devoció per a Richard Wagner, el seu compositor preferit. Entrevista publicada a "Fulles Musicals num 2. Curs I.*

Que no us sobti el títol. Prescindint, ara, de les coses interessants que Joaquim Pena hagi pogut dir-nos, sigui permès de vantar-nos un xic, amb tota la immodèstia, del triomf que representa obtenir que aquest atrafegat musicògraf ens hagi dedicat una hora i mitja.

Si heu estat en algun assaig de l'Orquestra Casals, us haureu fixat, ben segur en un home ni alt ni baix, que passa, brunzent, i torna a passar, i hi torna, i hi

torna, amb el cap un xic més avançat -que el cos, amb papers a les mans, sovint amb algú que l'empaita per explicar-li quelcom amb els mots més precisos. Si, a vegades, hom arriba a aturar-lo; mal serà per més d'un minut. S'esmuny, passa com una visió del moment.

És allò que se'n diu un home enfeinat, considerablement enfeinat, i no hi afegim altres adjectius laudatoris que té ben merescuts, per fer honor a la paraula que li hem donat d'ésser-ne avara, a canvi d'ésser ell pròdig en minuts i en conversa.

No serà, però, un manquement a la nostra paraula, que diguem que la feina de *Una de les poquíssimes fotografies conegudes de Joaquim Pena*

Joaquim Pena, per bé que amagada i ingrata, és de les que produeixen uns resultats més sorprenents, puix que ella és la causa i la força motriu de moviments culturals i artístics de la més alta categoria.

Comencem per parlar, precisament, de la feina. De la que té Resta, de la que està fent, de la que prepara. Ens diu,

- Tinc confiança en la publicació, abans de Nadal, de les *Cançons espirituals* de Bach. S'està imprimint ja **'La Walkiria'** i tinc llest i a punt de publicar *Ivan el Terrible* i *El rapte del serrall*. Naturalment, la meua activitat en les traduccions ha d'anar agermanada amb l'actuació del Liceu, per més que de vegades l'estrena d'una obra no provoca pas la venda de l'edició. Com a exemple curiós, hi ha el cas del *Boris*, es va estrenar i va fracassar; els exemplars de l'obra eren en munts immòbils. Uns anys més tard va venir l'èxit, i ara gairebé no passa una temporada que no es representi.

- Tinc impresa -continua- i a punt de sortir al carrer, des de fa tres anys, *El cavaller de la Rosa*. Penso llançar-la aviat. He enllestit la traducció de *La Creació* de Haydn, per a l'Orfeó Gracienc. Treballo en la *Monna Lisa*, de Schillings, tinc en cartera les reedicions dels quatre volums del *Cançoner Selecte*, esgotats des d'abans de la guerra, i d'algunes de les obres de Wagner publicades i exhaurides:.. Qui sap si més endavant acabaré la traducció, ja començada, de la biografia de Wagner més fidel i documentada, la de Glassenap. De les 700 cançons de Schubert en porto traduïdes ben bé la meitat.

- Treballeu, tanmateix!

- Heus ací una cosa que no em sabrà greu que digueu: que treballo. I no us penseu que el temps em sobri. Mentre duren les sèries de concerts de l'Orquestra -Primavera, Tardor, Quaresma- m'acaparen tota l'activitat. Haig d'aprofitar els períodes de calma que entre aquests altres se'm presenten, per donar impuls a totes aquestes coses que tinc entre mans.

- Les reedicions que us he dit que preparava en prendran gairebé tant de temps com si es tractés d'obres noves, car són traduccions publicades abans de la fixació de les normes ortogràfiques i sintàctiques per l'Institut d'Estudis Catalans, i ara cal revisar totes les obres i fer-hi innúmeres correccions.

Una pausa, que no deixem allargar.

- L'Orquestra Casals, insinuem....

- Em plau que me'n parreu. Em fa goig de poder dir a tothom la quantitat enorme d'esforç que ha calgut emprar per arribar a l'encarrilament d'aquesta magnífica obra. És sabut que els començos són sempre difícils: els de l'Orquestra, però, ho foren superlativament. Ningú no sap l'abnegació que Pau Casals ha posat al servei de l'esplendor musical de Barcelona. El Mtre. Casals fundà l'orquestra amb la única finalitat -ben noble, tanmateix- de dotar Barcelona d'un agrupament simfònic permanent i modè-lic. No, com s'havia dit, per satisfer una veleitat d'artista, car si fós així hauria acceptat la direcció d'alguna de les moltes orquestres nord americanes que l'havien sol·licitat, oferint-li bones compensacions mo-netàries, que tampoc ací ha trobat... Ben al contrari; no us vull dir les quantitats que li costà l'orquestra, per tal que no pugui titular-me d'indis-cret. El que diré és la voluntat, la fe i l'encert amb que ha desenvolupat la seva tasca, contra les crítiques absurdes que provocaren els primers concerts, contra la indignant indiferència general, contra els conreadors de l'estúpida frase: "ens estimem més veure'l de cara que d'esquena".

Podem donar per llest el comentari d'aquest aspecte de l'obra de Pau Casals afirmant que mereix la gratitud de tots els catalans.

-Voleu, potser, comentar la seva obra, considerant-la únicament com a realització artística?

- Això mateix. En aquest sentit pot afirmar-se que Pau Casals realitza un treball preparatori dels concerts que constitueix, a Europa, una excepció. Aneu a París

per exemple, i veureu que els concerts simfònics s'improvisen, es preparen amb un parell d'assaigs, car altrament un home no cobriria les despeses. A menys que hi hagi subvencions de les Corporacions Oficials, rarament es preparen els concerts amb la minuciositat amb que ho fa el Mtre. Casals. Per altra banda, ell ha assolit el que semblava impossible a Barcelona: suprimir el caràcter enutjós que sempre revestien els assaigs, per a la música.

- Causes d'aquest triomf? L'haver sabut convertir l'assaig en una lliçó pro-fitosa d'ensenya-ments artístics, la possessió d'un do de gents que ha fet sempre amable i agradable la lliçó, i afegiu-hi, si voleu, una retribució digna del treball que els professors realitzen i de les necessitats que els envolten.

- En resum: tenim l'Orquestra con-solidada. El Patronat veu engruixir les seves llistes, i és encoratjador de constatar una considerable aflluència d'elements joves. El Mestre Casals està animadíssim i projecta coses importants que convertiran cada sèrie de concerts en la manifestació musical per excel·lència de la temporada. I posseïnt l'Orfeó Català, la Banda Municipal, l'Orquestra Casals, podem plantar cara a qualsevol ciutat d'Europa i gairebé, per dir-ho gràficament, fer-li dentetes. Punt i apart.

- Deixem el moment actual. No us serà grat de girar els ulls enrere? Parlem de la primera època de *l'Associació Wagneriana*?

- Evidentment, em plau de recordar els temps de la nostra joventut, en què eram titllats de boigs els pocs wagnerians barcelonins. Aleshores erem considerats com a més avançats i revolucionaris, que avui els partidaris de Stravinsky o de Schoenberg. Erem escassos, però ens bellugàvem molt. Donàvem conferències, intercalant-hi concerts per a fer més amable l'assistència als nostres actes. Havíem realitzat –me'n enorgulleixo-, gairebé festivals insòlits a Barcelona: l'audició total de **Parcival**, un any abans que caduqués l'exclusivitat de les representacions a Baireuth; un concert Strauss l'any 1910 -sabeu què era a Barcelona donar un concert Strauss en 1910?- la primera audició íntegra dels quartets de Beethoven [Escriba una cita del documento o del resumen de un punto interesante. Puede situar el cuadro de texto en cualquier lugar del documento. Utilice la ficha Herramientas de cuadro de texto para cambiar el formato del cuadro de texto de la cita.]

pel dissolt Quartet Renaixement; que els interpretava admirablement, amb tot l'entusiasme i la preparació que calien; haviam assolit que es fessin actes sencers de Wagner, al Liceu; en català, per en Viñas i en Blanxart, gràcies a les nostres traduccions. El món dóna molts tombs: els uns s'incorporen a activitats més productives, d'altres vingueren a sumar-se a nosaltres; uns pocs hem estat sempre fidels en el sentit de la continuïtat en el treball. Aprofito l'ocasió per lloar Jeroni Zanné, avui a Buenos Aires, que fou el poeta de la colla i un dels més fermes puntals de *l'Associació Wagneriana*.

- Actualment...

...l'actuació de la entitat es limita a la publicació de les traduccions que manquen. Però encara hi ha molta feina a fer, i es farà. Tenim algunes projectes, que no és ara hora de fer públics, de grans festivals en col.laboració amb l'Orquestra Casals i altres prestigioses agrupacions musicals catalanes. La cordialitat de relacions entre les nostres diverses entitats augmenta cada dia i fa: possibles moltes col.laboracions necessàries, per bé que encara no s'hagi arribat a la màxima germanor, De tota manera, es comencen a lligar caps. I, continuant amb Wagner, podeu estar segur que hi ha molt de camí per fer; el dia que els aficionats a la música hagin assistit a unes quantes representacions en català seran ells mateixos els primers sorpresos del nou i considerable encís que trobar en l'obra de Wagner, el plaer insospitat que serà la conseqüència de la perfecta comprensió. De mica en mica, cal donar en els concerts les escenes culminants de les obres wagnerianes, per arribar finalment a la total representació en la nostra llengua.

- I els elements interpretadors, d'on els treureu?

- En manquen, veritablement. I és perquè en les nostres escoles i conservatoris ensenyen molt bé la música, però tenen descuidada la declamació. No podrem tenir mai *Teatre Líric Català*, sense formar prèviament un nombre d'executants que cantin, declamin, i es belluguin bé, que és de l'unica faísó que les obres poden reeixir... El nostre *Teatre Líric* ha estat un altra de les dèries de tota la meva vida. S'ha intentat d'instituir-lo alguna vegada, i ha fracassat per mala orientació. No hi arribarem fins que tinguem un Teatre Municipal dignament sostingut i subvencionat; el contingent d'interpretadors de què parlàvem i un bon aplec d'obres estrangeres, traduïdes, que facin de coixí a les produccions

catalanes. Caldria. alternar el *Líric català* amb el *Teatre Líric en català*. Nosaltres ja fa anys que estem treballant en la traducció d'obres; un dia o altre haurà de venir la resta. Tenim gent molt ben dotada. Joan Manén, del qual tan poca cosa coneixem; Enric, Morera, qui té un segon acte d'*Emporium* que és una meravella; Nicolau, Pujol, Lamote de Grignon, Amadeu Vives, tota amb obra realitzada, ben estimable; podem esperar-nos dels joves Zamacois i Toldrà, i d'altres. Malgrat tot, hi ha una desproporció evident entre la producció catalana i les manifestacions musicals que a casa nostra es realitzen. En aquet sentit estem avançats, ja ho hem dit; afegim, com a nou exemple, que, Barcelona és una de les ciutats que més dignament ha commemorat, el Centenari Beethoven, amb concerts a totes les entitats, grosses i petites, i amb l'epíleg de la *Missa* per l'Orfeó Català -i les audicions de les simfonies... De tota manera, i tornem als nostres compositors, reconeguem que prou fan, obligats com es troben a dedicar-se a l'ensenyament, que els pren molt de temps i els ha d'enutjar.

- La crítica?

- Què us diré! He fet de crític massa temps per a què es pugui qualificar d'imparcial la meva opinió. Tanmateix no puc deixar de dir que veig poc els crítics en els assaigs, amb les partitures, estudiant i penetrant les obres. Han de jutjar per una sola audició moltes produccions, i a vegades són injustos per aquesta causa. En fi, no ens hi endinsem.

- No se us ha acudit mai de recollir en un volum tota la literatura musical que teniu escampada en programes, revistes, diaris, tan nombrosa?

- No val la pena. Estan bé allà on són. Els articles que vaig publicar a *Joventut*, que hi romanguin: Cada cosa al seu lloc.

La pregunta final, el sentit de la qual s'endevina per la resposta.

- Tot el que pugui haver fet ha estat sempre de cara a l'esperit pairal. Així entenc que ho hem de fer tots. A veure si triomfem d'una vegada de la pròpia inconstància i del nostre arrauxament típic. En un moment donat es faria tot i a l'endemà res. El Palau de la Música va arreplegar el punt dolç d'efervescència i entusiasme; ara potser no es bastiria. Cal ésser constant, tenaç, que és la sola manera de triomfar. Vegeu l'Orfeó Català, que n'és el més bell exemple.

- Adéu siau, i gràcies.
- A reveure, i que no engegueu l'encenser...
- No tingueu por.